

*Т. В. Войтун,
аспірант, Національний технічний університет України "КПІ"*

ІННОВАЦІЙНА АДАПТИВНІСТЬ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ, ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ

*T. Voitun,
PhD Student, NTUU "KPI", Kiev*

INNOVATIVE ADAPTABILITY: THE ECONOMIC SENSE, THE MAIN APPROACHES TO THE IT INTERPRETATION

Проаналізовано поняття "інноваційної адаптивності підприємства" та узагальнено сучасні підходи до його трактування.

Analysis of the concept of "innovative adaptive of enterprise" and summarize current approaches to its treatment.

Ключові слова: адаптація, інноваційна адаптація, інноваційна адаптивність соціально-економічної системи.

Key words: adaptation, innovation adaptation, innovative adaptive socio-economic system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Новітня історія України характеризується значними державними трансформаціями, що стосуються перетворень вітчизняного суспільно-політичного та соціально-економічного устроїв. У свою чергу, це спричинило послідовність процесів, явищ і подій, що у відповідь викликали реакцію практично в усіх сферах людського життя. Так, усі ці роки були пов'язані зі становленням та розвитком ринкових відносин. Процеси їх формування торкнулися практично всіх галузей народного господарства, однак не всі промислові підприємства та організації змогли швидко та ефективно адаптуватися до нових умов господарювання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питаннями ефективності інноваційної діяльності на різних рівнях економіки займаються такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Т.В. Гринько [7], І.С. Минко [8], І.П. Топух [10] та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розгляд економічної категорії "інноваційної адаптації" та розкриття її ролі у діяльності підприємства за сучасних умов.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інноваційна діяльність у промисловості за сучасних умов стає усе більш важливою у зв'язку з стрімкою глобалізацією світового господарства. Розвиток міжнародних зв'язків вимагає підвищення конкурентоздатності української продукції як на зовнішніх, так і на внутрішніх ринках.

Важливість інноваційної діяльності для ефективного розвитку господарюючих суб'єктів зумовила звернення до дослідження зазначеної проблеми значної кількості вітчизняних та зарубіжних вчених. Однак у той же

час деякі аспекти залишаються не достатньо висвітленими.

Для сучасних вітчизняних підприємств одним із основних завдань успішного функціонування є забезпечення інноваційної адаптивності. Тобто спроможності підприємства до впровадження та продукування інновацій, від якої залежить виживання, збереження та розвиток організації у середовищі, що зазнає постійних змін.

Зважаючи на сучасні ринкові умови господарсько-економічна діяльність підприємства має містити й інноваційну складову, тобто бути спроможною до впровадження та продукування інновацій, від яких залежить виживання, збереження та розвиток організації у змінному середовищі, а результат успішної роботи має відображатися у вигляді соціально-економічної ефективності його діяльності.

На сьогоднішній день домінує системний підхід до визначення факторів росту та резервів підприємства: підприємство має розглядатися, з одного боку, у якості елемента макросистеми економіки, з іншого боку, як самостійна система, що описується основними факторами виробництва. Підприємство існує у зовнішньому середовищі, елементи якого постійно впливають на діяльність підприємства та результати його роботи. Підприємство змінюється протягом розвитку промислового виробництва, однак залишається соціально-економічною системою, основним елементом виробничого комплексу, хоча діяльність підприємства за сучасних умов більше спрямована на задоволення потреб ринку. Вивчаючи підприємство як складну соціально-економічну систему, можна дійти висновку, що для вирішення проблем діяльності підприємства необхідно використовувати системно-інтегровану теоретичну базу. Це пов'язано зі змінами в економіці, зовнішньому середовищі та зі змінами, що відбуваються на самому підприємстві. Тому на даному етапі необхідно й надалі поглиблювати

Таблиця 1. Тракткування поняття "адаптація" в дослідженнях науковців

Прізвище автора	Зміст поняття адаптація	Коротка характеристика
Економічний енциклопедичний словник [3, с. 15]	Адаптація розглядається як пристосування економічної системи та її окремих суб'єктів, працівників до умов зовнішнього середовища, що змінюється, виробництва, праці, обміну, життєвих потреб населення	Результатом процесу адаптація є забезпечення відповідності діяльності підприємства змінним умовам зовнішнього середовища
Ж. Крисько [2, с. 38]	Адаптація – це здатність своєчасно проводити адекватні зміни для корекції діяльності підприємства у відповідності до вимог зовнішнього середовища	Процес адаптації полягає у проведенні ряду заходів з метою пристосування внутрішнього середовища до зовнішнього
Н.В. Білошкурська [4, с. 102]	Адаптація як процес пристосування підприємства та його діяльності до зовнішнього середовища, а також ефективного використання його виробничого потенціалу	Важливу роль у процесі адаптації відіграє виробничий потенціал підприємства, так як на основі виробничого потенціалу розробляється адаптаційний механізм
Л.Є. Довгань, Г.А. Мошонько [5, с. 118]	Адаптація розглядається кризь призму стратегічної стійкості та визначається як один із основних інструментів досягнення кінцевої мети	Саме здатність підприємства до адаптації забезпечує спроможність підприємства до конкурентної боротьби у довгостроковій перспективі

теоретичні та практичні напрацювання, котрі зможуть забезпечити стійкий розвиток підприємства [1].

У ринковій економіці кожне успішне підприємство знаходиться у стані перманентних змін: продукції технології, системи управління та організації виробництва тощо. На нашу думку, за даної ситуації важливу роль відіграє одна з базових властивостей підприємства — адаптивність. Однак варто розуміти різницю між такими поняттями як адаптація та адаптивність.

З початку поняття "адаптація" використовувалось біологами з метою відображення пристосування живих організмів до нових умов зовнішнього середовища, але внаслідок подальшого розвитку соціально-економічної та техніко-технологічної сфер дане поняття почало активно використовуватись в інших сферах [2, с. 347]. Сучасне розуміння "адаптації" доволі неоднорідне, що свідчить про багатогранність такого економічного явища (табл. 1).

Однак майже всі вчені сходяться на думці, що метою адаптації є забезпечення виживання та ефективного функціонування підприємства в умовах зовнішнього мінливого середовища, досягнення стратегічної стійкості господарюючого суб'єкта. Адже зміни, які відбуваються у зовнішньому середовищі, здійснюють значний вплив на підприємство, що викликає невідповідність внутрішнього середовища зовнішнім вимогам. Відсутність швидкої реакції на зміни може спричинити кризовий стан господарювання, чим і зумовлений високий ступінь значущості адаптації для будь-якої організації.

Адаптацію не можна трактувати лише як пристосування певної системи до умов, які змінилися. В цілому, це складне явище, яке вміщує в собі і розмаїття умов, до яких може пристосуватися система; і здатність до виживання, тобто міцність системи, яка полягає в збереженні в ході перебудови певних стійких характеристик; і безпосередньо сам процес пристосування (адаптації) [6].

Щодо поняття "адаптивності", то здебільшого у науковій літературі під адаптивністю — розуміють властивість системи, об'єкта пристосовуватися до змін умов зовнішнього та внутрішнього середовищ, своєчасно виявляти і враховувати виникаючі зрушення, матеріалізувати прогресивні тенденції в процесі розробки й впровадження оперативних і стратегічних нововведень. За інших рівних умов, чим вище адаптивність і гнучкість господарських систем, організаційно-управлінських форм і структур, а також персоналу, тим ширше можливості активно долати антиінноваційні традиції, кон-

серватизм і сформовані стереотипи поведінки, які гальмують розробку і впровадження нововведень [7].

Для економічних систем, до яких належать підприємства, галузі, комплекси народного господарства, зокрема, промисловості, їх адаптивність — неодмінна характеристика, від якої залежить їх виживання, збереження та розвиток в мінливому та конкурентному середовищі. Тут властивість адаптивності виступає як одна з найважливіших системних властивостей і може розглядатися в якості закономірності у відношенні поведінки будь-якої господарської системи [8].

Однак варто наголосити, що у сучасному економічному розвитку велику роль відіграють саме інновації. Інновації сприяють багаторазовому збільшенню виробництва продукції, у тому числі й інноваційної, більш ефективному використанню ресурсів, поліпшенню умов життя людей і задоволенню потреб сучасного суспільства.

Поєднуючи такі поняття, як адаптивність та інновації, варто зазначити, що дані поняття у сучасній економіці тісно взаємопов'язані. Так, використання інновацій (маємо на увазі не тільки їх прикладне застосування у діяльності підприємства, а й власне їх продукування на підприємстві) забезпечує адаптацію підприємства до швидкозмінних умов зовнішнього оточення і внутрішнього середовища. Інноваційну діяльність підприємства можна розглядати в двох аспектах. З одного боку інноваційна діяльність ініціюється самим підприємством, з іншого боку — інноваційна діяльність розглядається нами як спосіб змусилого пристосування підприємства до змін середовища. Зміни зовнішнього середовища в свою чергу можуть бути змінами, викликаними новими науково-технічними досягненнями в суспільстві, або такі зміни можуть бути викликані зміною законодавства, стану ринку, економіки, суспільства. Тоді підприємство змусило ініціювати інновації у відповідь на нові потреби ринку, або пристосовуватися до цих змін з використанням вже існуючих інновацій. Тому й таке поняття, як інноваційна адаптивність є дво-значним:

- 1) як властивість підприємства адаптувати інноваційні рішення до умов його діяльності;
- 2) як властивість пристосування підприємства до різних змін як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищах з використанням інновацій.

Відповідно, це ускладнює та поглиблює вивчення даної економічної категорії.

Слід чітко розуміти, що інноваційна адаптивність — це здатність аналізувати та відслідковувати зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, та відповідним чином змінювати функціонування та структуру за допомогою інновацій, з метою збереження чи досягнення оптимального стану діяльності соціально-економічної системи.

Інноваційна адаптивність може бути досягнута двома шляхами:

1) перший — закласти "запас міцності", який забезпечить функціонування компанії навіть в несприятливий час, наприклад, диверсифікація виробництва лінійки (асортиментної лінійки). Так, при зміні попиту на один з товарів з асортименту, підприємство може не зазнавати згубного впливу за рахунок продажів іншої позиції з асортименту;

2) другий спосіб — забезпечення гнучкості організаційної структури і системи управління підприємством. Це означає, що при зміні зовнішніх умов організація може бути легко і безболісно реорганізована шляхом

переходу на новий асортимент, відмовитися від неприбуткових активів, вишукати додаткові резерви і знизити витрати.

Джерелом інноваційної адаптивності соціально-економічної системи є гнучкість технічної бази і широта асортименту пропонованих товарів і послуг з точки зору інноваційної діяльності. Ситуаційне управління дозволяє швидко реагувати на зміну середовища прийняття рішень. Адаптивність безпосередньо впливає на конкурентоспроможність продукції і йде паралельно з інноваційністю, властивістю "оновлювати" ресурси організації [9].

Основою інноваційної адаптивності є потенціал адаптивності, який визначає міру спроможності підприємства проводити зміни для підвищення соціально-економічної ефективності його діяльності. Адаптивний потенціал визначається системою показників, що дає можливість оцінити інноваційну адаптивність на основі ряду інтегрованих характеристик, таких як внутрішні та зовнішні резерви адаптивності. Внутрішні резерви адаптивності складаються з сукупності забезпечуючих факторів. Зовнішні резерви адаптивності будуть складатися з сукупності підтримуючих факторів, таких як: інвестиційна привабливість, частка ринку, державне фінансування тощо.

Узагальнюючи вищесказане пропонуємо визначити інноваційну адаптивність підприємства як рівень його здатності і готовності реагувати на загрозлив зовнішні зміни та нівелювати їх вплив шляхом використання інновацій, як сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують їх реалізацію в характерних для даного господарюючого суб'єкта економічних умовах та при властивій йому організаційній структурі як механізму забезпечення інноваційної адаптивності.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного аналізу визначено, що адаптивність доцільно використовувати як характеристику соціально-економічної системи, необхідну для визначення характеру та ступеня структурних змін. Враховуючи це, інноваційну адаптивність слід розглядати як процес, необхідний для забезпечення ефективного функціонування соціально-економічної системи і її елементів в нових умовах, орієнтованих на глобалізацію економіки та інші перманентні зміни зовнішнього середовища.

Подальші дослідження. Аналіз поняття адаптивності у межах соціально-економічних систем будь-яких рівнів є перспективним. Подальші дослідження необхідно спрямувати в напрямі розробки методики оцінки рівня інноваційної адаптивності та планування процесу інноваційної адаптації соціально-економічної системи.

Література:

1. Малахов В.П. Адаптивність промислового підприємства в умовах нестабільності / В.П. Малахов // Теория и практика общественного развития. — 2013. — № 3.
2. Крисько Ж. Адаптація підприємства до змін зовнішнього середовища через механізм реструктуризації [Електронний ресурс] / Ж. Крисько // Галицький економічний вісник. — 2009. — № 2. — С. 38—42. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gev/2009_2/PROBLEMS/ГЕВ_2009_№2-Ж_Крисько-Turning_to_the_external_environment_company_38.pdf
3. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.1 / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій; за ред. С.В. Мочерного. — Львів: Світ, 2005. — 616 с.
4. Білошкурська Н.В. Моделі адаптивної поведінки та їх роль у формуванні економічної безпеки підприємства / Н.В. Білошкурська // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 12 (114). — С. 101—104
5. Довгань Л.Є. Стратегічна стійкість у системі стратегічного управління підприємством / Л.Є. Довгань,

Г.А. Мошонько // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 11 (113). — С. 115—122.

6. Попкова Л.В., Сенюра А.Ю. Пошук шляхів адаптації підприємств до змін у зовнішньому середовищі // II Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція "Проблеми формування нової економіки ХХ століття" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.confcontact.com/2009new/3_popokova.php

7. Гринько Т.В. Механізм управління адаптивним інноваційним розвитком промислових підприємств автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / Гринько Тетяна Валеріївна. — Донецьк, 2012.

8. Минко И.С. Адаптивность и инновации экономических систем [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economics.open-mechanics.com/articles/295.pdf>

9. Адаптация организаций, ее виды и формирование адаптивных стратегий [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://allendy.ru/teoria-org/323-adaptacija-organizacij.html>

10. Топух І.П., Лавринюк І.В. Управління інноваційною діяльністю підприємств в умовах ринкової економіки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSunU/2011_11_1/Topuh.pdf

References:

1. Malakhov, V.P. (2013), "Adaptability of industrial enterprise in conditions of instability", *Teoriya u praktyka obschestvennoho razvytiya*, vol. 3.
2. Krysko, Zh. (2009), "Adapting the enterprise to external changes through the restructuring mechanism", *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk*, vol. 2, pp. 38—42.
3. Larina, Ya.S. Ustenko, O.A. and Yurij, S.I. (2005), *Ekonomichnyj entsyklopedychnyj Slovnyk [Encyclopedic Dictionary of Economics]*, Svit, L'viv, Ukraine.
4. Biloshkurs'ka, N.V. (2010), "Models of adaptive behavior and their role in shaping the economic security of enterprise", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 12, pp. 101—104.
5. Dovhan', L.Ye. and Mokhon'ko, H.A. (2010), "Strategic stability in the system of strategic management of business", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 11 (113), pp. 115—122.
6. Popkova, L.V. and Seniura, A.Yu. (2009), "Finding ways of adaptation of enterprises to changes in the business environment", *II Mezhdunarodnaia nauchno-praktycheskaia Ynternet-konferentsiya "Problemy formyrovaniya novoy ekonomyy KhKh veka" [2 International Scientific and Practical Internet Conference "Problems of the new economy of the twentieth century"]*, available at: http://www.confcontact.com/2009new/3_popokova.php (Accessed 4 Aug 2013).
7. Hryn'ko, T.V. (2012), "Mechanism of adaptive innovative development of industrial enterprises", Ph.D. Thesis, Economy, Donetsk, Ukraine.
8. Mynko, Y.S. (2013), "Adaptation and innovations in economic system", *Nauchnyj zhurnal NIU ITMO. Seriya "Jekonomika i jekologicheskij menedzhment"*, [online], vol. 2, available at: <http://economics.open-mechanics.com/articles/295.pdf> (Accessed 4 Aug 2013).
9. Allendy (2013), "Adapting organizations, its types and the formation of adaptive strategies", available at: <http://allendy.ru/teoria-org/323-adaptacija-organizacij.html> (Accessed 4 Aug 2013).
10. Topukh, I.P., Lavryniuk, I.V. (2011), "Adapting organizations, its types and the formation of adaptive strategies", *Visnyk Skhidnoukrains'koho natsional'noho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, [online], vol. 11, available at: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSunU/2011_11_1/Topuh.pdf (Accessed 4 Aug 2013).

Стаття надійшла до редакції 02.10.2013 р.